

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sefer Kiryah ne'emanah

kolel Nevi'im u-khetuvim

Sefer Divre ha-yamim 2

Shelomoh ben Yitshak

Fyorda, 582 [1821/1822]

ב סימיה ירד רפסל אובמ אוהו סירבד חתפ.

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9560

פּתַח דְּבָרִים

והוא

מבוא לספר דברי הימים ב.

תוכן ספר דברי הימים ב

לפי הענינים, האמורים בו.

בספר הזה כתב וסיפר

עזרא, הסופר המהיר:

- א קורות מלכות שלמה, בן דוד, מלך ישראל, בנותו את בית המקדש
היפוחר בירושלים, עיר הקדושה, ושאר בניניו הגדולים, חכמתו ועשרו,
אשר בהם גדל מאוד, לתהלה ולתפארת בכל קצווי ארץ (פרשה א' עד פרשה
י"ד).
- ב מלכות רחבעם, בן שלמה, מלך יהודה, סיבת חלוקת ממלכת
ישראל לשתי ממלכות: ישראל ויהודה, ושאר קורות המלך הזה
(פרשה י"ד עד פרשה י"ג).
- ג מעשי אביה, אסא ויהושפט, מלכי יהודה, ומלחמותיהם עם
עמיים שונים (פרשה י"ג עד פרשה כ"א).
- ד מעשי המלכים יהורם, אחזיהו ויואש וקורותיהם (פרשה כ"א עד
פרשה כ"ה).
- ה חיי המלכים אמציהו, עוזיהו, יוחם ואחז, ומעשיהם
השונים (פרשה כ"ה עד פרשה כ"ט).
- ו מעשי חזקיהו, המלך הצדיק, חסדיו הגדולים וגדולתו ועשרו
היפוארים (פרשה כ"ט עד פרשה ל"ג).
- ז חיי מלכי יהודה האחרונים וקורות האומה הישראלית בארץ ישראל,
עד גלותה בבלה, (פרשה ל"ג עד סוף הספר). והנה

(פתח דברים)

והנה יחסרו בספר הזה דברים ונועשים, הנמנעים בספר מלכים, אך נמנעו בו דברים רבים, אשר לא נזכרו בספר מלכים, ונפרשות בסיפורי קורות המלכים יהושפט וחזקיהו, ודברים אחרים, אשר נאמרו בספר מלכים בקצור, נכתבו פה באר היטיב ובשלמות, כאשר תראה, קורא נעים! בסיפורי קורות חיי אביה, אסא ויואש ושאר מלכים מנלכי יהודה. על כן אמר חכם גדול ומחנמי העמים, כי תועלת ספר דברי הימים רבה היא מאוד, והאומר, כי יבין את דברי הנביאים בלי למדו את הספר הזה, בזה יבזו לו כל יודעי ספרי הקודש.

מליצת הספר הזה.

מליצת עורא הסופר בספר הזה היא מליצתו בדברי הימים א, ונמנעו גם פה כמו בספר הנזכר (ראה מה שכתבתי בסמוך) מלות רבות ודיבורים רבים מיוחדים לסופר הקדוש הזה, מהם לא נמנעו עוד בשאר ספרי הקודש, ומהם לקוחים מלשון כשדים, כמו: ובארגון (דברי הימים ב' ב' ו' ו'), וישאל המון נשים (שם י"א כ"ג), וזנים (ט"ז י"ד), ויסתחם אלהים ממנו (י"ח ל"ח), ויגד בלא חמדה (כ"א כ'), וחעל ארוכה למלאכה (כ"ד י"ג), וצפירי עזים (כ"ט כ"ח), לפלוגות (ל"ה ה'), מלעיבים (ל"ז ט"ז), ודומיהם.

חקירות על הודות וקורות קצת האומות, הארצות, הכרים, הנכרות והערים, אשר נזכרו בספר דברי הימים ב' ונקובים פה בשמותם על סדר אלפ"א בית"א.

אבל מים. אבל מים או אבל בית מעכה (דברי הימים ב' ט"ז ד', שמואל ב' כ' י"ד ט"ו, מלכים א' ט"ו כ') היתה עיר בחלק שנת נפתלי, בנבול מסו בירים. יואב, בן צרויה, שר צבא ישראל, נרעל העיר הזאת, וביקש להשחיתה, ואשה חכמה מילטה אותה בחכמתה (שמואל ב' נפרשה הנזכרת), ובן הדר, מלך ארם, הכה אותה בנקשת אסא, מלך יהודה (דברי הימים ב' ומלכים א' נפרשיות הנזכרות), וחגלת פלאסר, מלך אשור, לכד אותה בימי פקח, מלך ישראל (מלכים ב' ט"ו כ"ט).

אדורים. העיר הזאת היתה בחלק שנת יהודה, ורחבעם, מלך יהודה, בנה אותה למגד (דברי הימים ב' י"א ט').

אילות. אילות או אילת (דברי הימים ב' ס' י"ז, מלכים א' ט' כ"ו, דברים ב' ס') , אשר קראוה היונים והרומים: אילא, אילאט, עלאט, עלאנא וכדומה, היתה עיר בארץ ארם, נפונה לעיר עציון גבר (ראה במקומות הנזכרים), על חוף ים סוף, אשר קראוה היונים הים האדום (דאו ראטהע סעער). רוד, מלך ישראל, כבש את כל ארץ אדום (דברי הימים א' י"ח י"ג, שמואל ב' ס' י"ד), ולכד, לפי הכראה, את העיר הזאת, ושלמה, מלך ישראל, בנה בה אכיות (דברי הימים ב' ומלכים א' במקומות הנזכרים), ובימי יהורם, מלך יהודה, לכדוה האדומים (דברי הימים ב' כ' ס', מלכים ב' ס' כ'), ועווהו, מלך יהודה, השיג

(פתח דברים)

השיב אותה ליהודה (דברי הימים ב' כ"ו ב', מלכים ב' י"ד כ"ב), ורצין, מלך ארם, לקח אותה מיד אחו, מלך יהודה (מלכים ב' ט"ז וי"ו), ומאז והלאה היתה העיר הזאת תחת ממלכת הארמים וממלכות אחרות, ונאה, אחר חילופי עתים שונים במלכות מלכו יון פטאלעמעאום ועלייקים והמולכים אחרים, ליד הרומים, והם הניחו שמה את הלגיון (לענין) העשירית מכנאס הגדול.

אמורי

אמורי (דברי הימים ב' ח' ז', מלכים א' ט' כ') היה עם משנעה העמים, אשר ישבו בארץ כנען, לפני שנת בני ישראל שמה (דברים ז' א'), והעם הזה היה מנני אמורי, בן כנען, בן חם (ראשית יו"ד וי"ו ט"ז).

אשרוד

אשרוד, עיר גדולה, מושלת ממלכת, היא חקת ממלכות חמשת סרני פלשתים (יהושע י"ג ג'), והיתה על סוף הים האמנעי (אם מיטטעללענדישען סעעראע), בן העיר אשקלון והעיר יפו (יאפפע) על העיר הזאת עלה הגורל לבני יהודה (יהושע ט"ו מ"ז), אבל נשארה לפלשתים (שואל א' פרשה ה'), ועזייהו, בן אמציהו, מלך יהודה, לקחה מידם, ופרץ את חומותיה (דברי הימים ב' כ"ו וי"ו), וכימי סרגין, מלך אשרוד, נאה תחת ממלכת אשרוד (ישעיהו כ"א), עד אשר בא פואטמעטיכום, מלך מצרים, והתריבה, אחרי טרו עליהזמן רב. העיר אשרוד נלכדה מן יהודה מכבי, אשר הרס את מונחות אליליה, וסרף את אליליה באש, ונשללה ונשרפה מן יונחן, בן סתחיהו, אשר סרף גם את בית האליל דגון וכל אנשי העיר, אשר נסו שמה (I בוך דער מאקאבאעער קאפיטעל 5. פערטן 68, קאפיטעל 10. פערטן 83. אונד 84.) וכחיום הזה עונקות חרבות העיר המפורסרת הזאת אבל כפר עסרוד, העומד על מקומה.

בית חורון

העיר בית חורון העליון וגם העיר בית חורון התחתון היו שתיהן בחלק שנת אפרים, ושארה, נת בריעה, בן אפרים, בנתה אותן אחר אשר נחרבו במלחמה, בכבוש ישראל את ארץ כנען (יהושע י"ד י"ד י"א, ט"ז ג' ה', דברי הימים א' ז' כ"ב כ"ג כ"ד), ואחת נשתי הערים האלה ניתנה ללוים, בני קהת (יהושע כ"א כ"ב, דברי הימים א' וי"ו כ"א כ"ג), ושלמה, בן דוד, מלך ישראל, הגדיל ומיזק את העיר בית חורון העליון הנזכרת וגם עיר אחרת, אשר היתה בחלק שנת בנימין, ונקראת גם כן בית חורון התחתון (יהושע י"ח י"ד, דברי הימים ב' ח' ה', מלכים א' ט' י"ז). אבל העיר בית חורון התחתון, הנזכרת באחרונה, הכה יהודה מכבי את חיל זעראן, שר נא היונים (I בוך דער מאקאבאעער, קאפיטעל 3. פערטן 15. 24. 13.)

בית שמש

עיר גדולה ורבת עם בחלק שנת יהודה, עשרה פרסאות מהעיר עלייתה עראפאלים, נוכח העיר ניקאפאלים, והיא היתה לכהנים, בני אהרן (יהושע ט"ו יו"ד, כ"א י"ג ט"ז, דברי הימים א' וי"ו מ"ב מ"ד).

בעיר הזאת הכה ה' שנעים איש וחמשים אלף איש, על אשר ראו בארון האלהים (שואל א' וי"ו י"ט), ואכלה נאח יואש, מלך ישראל, את אמציהו, מלך יהודה, ותפס אותו (דברי הימים ב' כ"ה כ"א כ"ב, מלכים ב' י"ד י"א י"ג), והפלשתים לקחו אותה מיד אחו, מלך יהודה (דברי הימים ב' כ"ח י"ח) ונמנחת עוד עיר, נקראה גם בית שמש, בחלק שנת נפחרי, נפונה לירושלים, בארץ גליל העליון (אברגאלילעא), ונזכרה ביהושע (י"ט ל"ח) ונאופטיס (א' ל"ג), ועוד היתה עיר, ושמה בית שמש, בחלק שנת יששכר, נפונה מערבה לירושלים (יהושע י"ט כ"ב).

בעלת

העיר הזאת היתה במדבר, הסמוך לארץ ישראל, ונקראה בעלת, פי שם עברו הכנענים בימי קדם את האליל בער, ושלמה, מלך ישראל, סיוק את העיר הזאת (דברי הימים ב' ח' וי"ו, מלכים א' ט' י"ח), והיא נקראת בל"ע באאלבעק, שהיא בלסון ענר: בקעת בעל (דאן מהאל דעם באאל), אשר היה אליל הכנענים, כחמור. ונמנחת עוד עיר, נקראה גם בעלת, בחלק שנת דן, נפונה מזרחה לירושלים (יהושע י"ט מ"ד).

(פתח דברים)

גדרות. עיר צמלק שנט יהודה, והפלשתים לקחו אותה מיד אחז, מלך יהודה (דברי הימים ב' כ"ח י"ח), ונספר יהושע (ט"ו מ"א) נקראה: גדרות בית דגון.

גור בעל. עיר סמוכה לארץ ערב (ארצביעו), ועווהו, מלך יהודה, נכח את הערבים, אשר ישנו שמה (דברי הימים ב' כ"ו ז'), ולדעת קצת היא העיר גרר, קרית אביסלך, מלך פלשתים, אשר גרו שם אבותינו, אברהם ויצחק (ראשית כ"א ב' ל"ב ל"ד, כ"א ג' ו"ו).

גיא בן הנום. גיא בן הנום או חופת היה עמק סמוך לירושלים, ובו עבדו בני ישראל את האליל מולך, ושרפו בעבודתו את בניהם ואת בנותיהם באש, ונקרא העמק הזה גיא בן הנום על שם נהמת ונאקת הבנים הנשרפים (הנום בהיפוך אותיות: נוהם). וגם נקרא חופת, כי פומרי המולך השמיעו בעבודת אלילים קול חזק בתופים, שלא ישמעו אבות הילדים את קול נהמתם, ועל אשר נהרגו בחורגן יושלים במקום הזה רבים מישראל נקרא גם גיא ההרגה (יהושע ט"ו ט', מלכים ב' כ"ג י"ד), ירמיהו ז' ל"א ל"ב, ראה גם בדברי ר"ש ז"ל, י"ט ב' ה' ו"ו, דברי הימים ב' כ"ח ג').

גרד. עיר קדומה ומפורסה בארץ כנען, קרית אבימלך, מלך פלשתים, בין מדבר קדש ומדבר שור (ראשית כ"א ב', כ"א ח'), ואלה ואל הערים סביבותיה נסו הכושים, אשר הוכו מאבא, מלך יהודה (דברי הימים ב' י"ד י"ט י"ג). הסופר הקדמון סטראבא קרא את העיר הזאת גערדא, וראה מלת גור בעל-היתה עיר נטויה על הר צמלק שנט יהודה (יהושע ט"ו כ"ג, שמואל א' כ"ג כ"ד) ורחבעם, מלך יהודה, בנה אותה למגור (דברי הימים ב' י"א ח'), והמדבר הסמוך לעיר הזאת נקרא על שמה: מדבר זוף (שמואל א' כ"ג י"ד ט"ו).

חוי. חוי (דברי הימים ב' ח' ז"ן, מלכים א' ט' כ'), הוא עמ מצבנה העמים, אשר ישנו בארץ כנען, לפני שנת בני ישראל שמה (דברים ז' א'), והעם הזה היה מבני חוי, אשר היה הבן השני לכנען, בן חם (ראשית יו"ד ו"ט ט"ז).

הצצון תמר. הצצון תמר או עין גדי היתה עיר קדומה ונכורה בארץ כנען, על שפת ים המלח, וסביבותיה אדמה פוריה מאוד, אשר גם נטף הצרי (באלוזאם) היקר, וגדלו בה חמרים רבים ויפס (יחזקאל מ"ז יו"ד, שיר א' י"ד). בעיר הזאת ישנו האמורים, אשר הוכו מן כרדלעומר, מלך עילם, בימי אברהם אבינו (ראשית י"ד א'), ואלה נכח יהושפט, מלך יהודה, את בני מואב ובני עמון (דברי הימים ב' כ"ב ו').

חורב. הר חורב או הר סיני הוא ההר הקדוש, אשר עליו נתן ה' את תורתו הקדושה לעמו ישראל, ביד משה כניאו, נאמן ביתו (שמות ג' א', י"ז ו"ו, פרשה י"ט ו'), פרשה ל"ג פסוק ו"ו, דברי הימים ב' ה' יו"ד, מלכים א' י"ט ח'), ונקרא חורב על שם אדמתו הזרבה ואיננה מוניאה פרי, אף כי הנקעה סביבותיו היא פוריה ונעימה מאוד. ההר הזה הוא במדבר הערב (אין דער ארצבישען ווישטע), הנקרא על שמו: מדבר סיני (שמות י"ט ב'), והוא גדול ונבוה מאוד, ולו שני ראשים, הראש האחד נגבה מערבה נקרא חורב, והשני נפונה מזרחה נקרא סיני, ועל שם שני הראשים האלה נקרא ההר פעם סיני ופעם חורב.

חתיים. העם הזה, הנקרא גם חתי (דברי הימים ב' א' י"ז, ח' ז') היה אחד מן שבטי העמים, אשר ישנו בארץ כנען, לפני בוא בני ישראל שמה (דברים ז' א'), ויכל מבני חת, בן כנען, בן חם (ראשית יו"ד ו"ט ט"ו). בני ישראל לא הורשו את החתים, וישנו בתוכם (שופטים ג' ה'), והחתים ישנו נמלק כפוני מזרחי מארץ כנען (שופטים א' כ"ו).

יבנה. היתה עיר נכורה לפלשתים, על חוף הים האמצעי, והיונים קראוה יאטניא. עווהו, מלך יהודה, לכד את העיר הזאת, ופרק את חמותיה (דברי

פתח דברים א

דברי הימים ב' כ"ו י"ו, ואשר יבין נכנתה כמקדס, והיתה עיר מצר בני החשמונאים.
יורעאל • כן נקראו שתי ערים בארץ ישראל, האחת היתה בחלק שנט יהודה

(יהושע ט"ו ג'), והשנית היתה עיר גדולה ומפורסה בחלק שנט
יששכר, בעמק על גבול קישון (יהושע י"ז ט"ז, י"ט י"ח). בעיר הזאת האמורה היה
היכל לאחאב, מלך ישראל (מלכים א' י"ח מ"ה מ"ו, כ"א א'), ובה התרפא יורם,
בן אחאב, מן המכות, אשר הכוהו הארמים במלחמה (דברי הימים ב' כ"ב ו"ו,
מלכים ב' ט' כ"ט), ובהרגו בחלקת נבוז היורעאלי מן יהוא, בן נמשי, והושלך
בליקבורה על פני השדה (מלכים ב' ט' כ"א ו"ג).

יפו • עיר נקצה גבול שנט דן (יהושע י"ט מ"ו), על חוף הים האמצעי (יובה א'
ג', דברי הימים ב' ג' ט"ו, עזרא ג' ז'), נפונה מערבה לירושלים, והיא
כלדה מן יונתו ושמעון החשמונאים, ושטעין סוקאיתה, ונקראת יפו או יפוא
על שם יפיה ומפארתה, או על שם יפח, בן נח (ראשית ט' י"ח), אשר בנה אותה
לדעת קנת, כי קדומה היא מאוד, כאשר כתב הסופר הרומי פליניאוס, והיונים קראוה
יאפפע.

ירואל • מדבר ירואל (דברי הימים ב' כ"ט ז'), עמק נבנה מזרחה לירושלים,
מתפשט מן חקוע עד עיר עין גדי, שהיתה על שפת ים הטלח.

כושים • יושבי ארץ כוש (עטהיאשיצין, מאהרענלאנד), הנקראים בלה"ע
עטהיאשיער, מאהרען, נקראו בספרי הקודש כושים (דברי הימים
ב' י"ב ג', ירמיהו מ"ו ט', דניאל י"א מ"ג, נחום ג' ט'), והם בני כוש, בן חם
(ראשית י"ד ו"ו), ופעמים יקראו הערבים, יושבי מדינה ממדינות ארץ הערב
(אראביעו): כושים (דברי הימים ב' י"ד ט"ח, ט"ז ח', כ"א ט"ז, מלכים ב' י"ט ט').

ברכמיש • עיר בארץ ארם (זירעון) על נהר פרח (אייפראט), ואגלה
הכה נבוכדנאצר, מלך בבל, את חיל פרעה נבו, מלך מצרים
(דברי הימים ב' ל"ה כ', ישעיהו י"ד ט', ירמיהו מ"ב ג').

לבנה • עיר גדולה בחלק שנט יהודה, והיתה לכהנים (יהושע כ"א י"ג, דברי
הימים א' ו"ו מ"ב). העיר הזאת פשעה ביהורם, מלך יהודה (דברי
הימים ב' כ"א י"ד, מלכים ב' ח' כ"ב), ועליה נר סנחר ב, מלך אשור, בגלגמו
עם חזקיהו, מלך יהודה (מלכים ב' י"ט ט', ישעיהו ל"ז ט').

לבנון • לבנון (דברים א' ז', יהושע ח' ד', דברי הימים ב' ג' ז') הוא הר גבוה,
קרוב לצור, על יד הים האמצעי, ויורד נפונה על חוף הים עד נהר
עלייטהערום, ועליו נמצאים ארזים רנים, גדולי הקומה, כרמים נחמדים ובשמים
יקרים, ונקרא לבנון על שם הלבונה (ווייהרויך) הרבה, הנמצאה עליו, ושם אימרים,
שנקרא על שם אדמתו, כי לבנה היא, ואמרים אמרו, כי נקרא על שם לובן השלג,
אשר ראשי מכוסה בו תמיד (ירמיהו י"ח י"ד). ועם ההר הזה מחובר הר אחר, יורד
במהלכו יותר נמוכה, נוכח הלבנון, ונקרא נעבור זה אנטיליבאנוס (געענע-ליבאנאן)
בלה"ע (ראה מה שכתבתי במבוא לספר דברי הימים א' במלת חרטון).

לובים • לובים (ליביער) הם יושבי ארץ ליביעון, בחלק אפריקא, על גבול
ארץ מצרים (עגיפטען), והם נקראים על שם ארנס, שהיא חמה מאוד,
יבשה ונמאה למים, כי מלת לובים (דברי הימים ב' י"ב ג', ט"ז ח', נחום ג' ט')
נגזרת מן המלה הערבית לובאן, שהיא ענין יבשות ונמא.

לביש • היא היתה עיר ממלכה לאטורים, ובני ישראל לקחוה מיד ופיע ממלכה,
וכיתנה לשנט יהודה (יהושע י"ד ג' ה' ל"א ל"ב, י"ב י"א, ט"ו ל"ט),
ורחבעם, מלך יהודה, סוק אותה (דברי הימים ב' י"א ט'). על העיר הזאת נר
סנחריו, מלך אשור (שם ל"ט), מלכים ב' י"ח י"ד י"ז), ונבוכדנאצר, מלך בבל,
המריב אותה (ירמיהו ל"ד ז'), ונעלות ישראל מבבל בנו אותה בני יהודה, וישנו
בה (נחמיה י"א ל"ד).

(פתח דברים)

מגדו בקעה מגדו או מגדון (דברי הימים ב' ל"ה כ"ב, זכריה י"ג י"א) שם מחו קרוב לנהר בעלום, נגנה להר חבור, והוא חלק מעמק יזרעאל, וכו' היתה עיר בחלק שנט מנשה, נקראת בשם המחז: מגדו (יהושע י"ז י"א, שופטים א' כ"ז). את העיר הזאת חיוק שלמה, מלך ישראל (מלכים א' ט' ט"ו), ובה מת אחוהו, מלך יהודה, אחרי אשר הוכה מעבדי יהוא, בן נמשי (מלכים ב' ט' כ"ז), ואכלה הופנע יאשיהו, מלך יהודה, בפנעים, אשר מת בהם (מלכים ב' כ"ג כ"ט למ"ד, דברי הימים ב' ל"ה כ"ד, וראה שם דברי אורי).

מוריה הר המוריה הוא אחד מן ההרים, אשר עליהם נגנתה ירושלים, וכהי מחובר להר ציון על ידי נגזר. על ההר הזה עקד אברהם אבינו את יצחק בני לעולה על המזבח (ראשית כ"ב ז' וגו'), ועליו נבנה דוד, מלך ישראל, מזבח לה' בגורן ארנו או ארונה היבוסים (דברי הימים א' כ"א י"ח כ"ו, שמואל ב' כ"ד י"ח כ"ה), ושם נגנתה בית המקדש (דברי הימים ב' ג' א').

מצפה השם הזה הוא נגזר מן מלת צפה, ומורה על כל מקום, אשר עליו יעמוד הציפה, לראות מרחוק, ולכן נקראו מקומות רבים בשם מצפה (יהושע ט"ו ל"ח, י"א ג' ח', י"ג כ"ו, שופטים י"ד י"ז, י"ח כ"ט, שמואל א' כ"ג ג'). בעיר מצפה, אשר בחלק בנימין, נסונה מערבה ליר שלים (יהושע י"ח כ"ו, הורגו בני ישראל זימו שמואל הנביא, להתקין ולהתפלל לפניו (שמואל א' ז' ה' י"ז, י"ד י"ז), ואותה נבנה אסא, מלך יהודה, למנזר על הגבול בין יהודה וישראל (דברי הימים ב' ט"ז ו"ו, מלכים א' ט"ו כ"ב), ונהאסף יהודה מכבי את כל חילו, להתפלל לה', שיעזר את בני ישראל מאזיניהם (ו. כוך דער מאקקאבעער, קאפיטעל 3. פערז 46. או' פ').

מרשה מרשה או מראשה היתה עיר בחלק שנט יהודה, מערבה לירושלים (יהושע ט"ו מ"ד). רחבים, מלך יהודה, נבנה את העיר הזאת למזכר (דברי הימים ב' י"א ה' ח'), ואכלה נלח אסא מלך יהודה, את זרח הכושי וחילו הגדול (שם י"ד ט' וגו'), וממנה היה הנביא אליעזר, בן דוד (שם כ' ז').

סוכות עיר בחלק שנט גר מעבר לירדן, נסונה מזרחה לירושלים (יהושע י"ג כ"ז). שם עשה יעקב אבינו סוכות למקומו, ועל כן נקראת העיר הזאת סוכות (ראשית ל"ג י"ז), ואכלה יצק המלך שלמה כלים לבית ה' (דברי הימים ב' ד' י"ז, מלכים א' ז' מ').

סוכיים הסוכיים (דברי הימים ב' י"ב ג') ישנו על הים האדום (אם ראטהען מעערע), ונקראו סוכיים על שם המערות, אשר ישנו בהן, כי לפעמים יקראו העברים חור עפר או מערה: סוכה (תהלות יו"ד ט', איב ל"ח ט"ס), וכן נקראו בלש"ע שם טראגלאדיטען, שהוא מלשון יון, וביאורו: שוכני מערות (העהלענבעוואהנער). על שם העם הזה נקראה עיר על שפת הים האדום: סוכע, וגם כהיום הזה יקראה ונשניה בשינוי קצת: סוואקען.

עדולם עיר נשפלה בחלק שנט יהודה, נגנה מערבה לירושלים, קרובה לעיר בית לחם (יהושע ט"ז ל"ה, נחמיה י"א למ"ד), וסוכיניה היו מערות גדולות עד מאוד, ושמה נמלט דוד, נכדו מפני שאול (שמואל א' כ"ב א'), ושם חנה דוד, נשאלתה עם הפלשים (שמואל ב' כ"ג י"ג). את העיר הזאת נבנה רחבעם, מלך יהודה, למנזר (דברי הימים ב' י"א ז').

עזקה עיר בחלק שנט יהודה, נגנה מערבה לירושלים (יהושע ט"ז ל"ה, נחמיה י"א למ"ד). אצל העיר הזאת השליך ה' אבנים גדולות מן השמים על האמורים, נחלמם עם בני ישראל, עד אשר היו המתים נאחזי הכרד רבים, מאשר הרנו בני ישראל נחרב (יהושע יו"ד יו"ד י"א), ושם הומת גליות הפלשתים מן דוד (שמואל א' י"ז א' ד' כו' וגו'). רחבעם, מלך יהודה, נבנה את העיר הזאת למנזר (דברי הימים ב' י"א ט'), ונבוכדנאצר, מלך בבל, החריב אותה (ירמיהו ל"ד ז').

עיון

(פתח דברים)

עיון. עיר סמוכה להר לבנון, נפוכה מזרחה לירושלים (דברי הימים ב' ט"ז ד', מלכים ב' ט"ו כ"ט).

עיטם. עיר בחלק שנת שמעון, אשר נחל בתוך נחלת שנת יהודה (יהושע י"ט א' ט', דברי הימים א' ד' ג' כ"ז ל"ב, וראה בביאורי במקומות האלה האחרונים). רחבעם, מלך יהודה, בנה את העיר הזאת למגור (דברי הימים ב' י"א וי"ו, ראה גם בביאורי), ואנלה היה סעיף סלע (איונע פֿעלוענקלופט), אשר נקרא סעיף סלע עיטם, ושמה ירד שמשון הגבור, נהלחמו עם הפלשתים (סופטים ט"ו ס' י"א). עין גדי. ראה מלת הצפון חמר.

עפרין. (לפי הקרי) או עפרון (לפי הכתיב) או עפרה (יהושע י"ח כ"ג) היתה עיר בנחלת שנת בנימין (דברי הימים ב' י"ד מערכה, ואותה לכד אביה, מלך יהודה, מן ירבעם, מלך ישראל (דברי הימים ב' י"ג י"ט)).

עציון גבר. עיר בארץ אדום על שפת ים סוף, הנקרא ים האדום, מזרחה לירושלים. אבל העיר הזאת חנה מחנה ישראל זמן מה, בעלותו מארץ מצרים (במדבר ל"ג ל"ה, דברים ב' ס'), ושם בנו מלכי ישראל חנויות (דברי הימים ב' י"ו י"ח, כ' ל"ה ל"ז, מלכים א' ט' כ"ו וכו', כ"ב מ"ט).

פרוים. פרוים (דברי הימים ב' ג' ו"ו) היא ארץ אושיר (דברי הימים א' כ"ט ד', דברי הימים ב' ס' י"ח, מלכים א' ט' כ"ח, וראה מה שכתבתי במכתב לספר דברי הימים א' במלות אושיר), והוא הוא סאפראבאנא בארץ הודו המזרחית (אסטאינדיען), הנקרא כעת ציילאן, ומלת טאפראבאנא מורכבת מן טאף, שהוא סוף ים בלשון הערב, ומן פראוואן או פארוואן, שהוא מלת פרוים המזכרת.

פרזי. הוא עם משנעה העמים, אשר ישבו בארץ כנען, טרם בוא בני ישראל שמה (דברים ז' א'), והמלך שלמה נתן אותם למס עובד (דברי הימים ב' ט' ז' ס', מלכים א' ט' כ"כ א').

פרם. ארץ פרם (פערויען) היא ארץ גדולה ורחבת ידיים בחלק ארבעון, וכרש (צירום), מלכה הראשון, יסד מלכות פרם הגדולה והעצומה בימי קדם, אשר משלה בעמים רבים ובמדינות גדולות עד מאוד, (דברי הימים ב' ל"ו כ"ב כ"ג, עזרא א' א' ב', אסתר א' א' ב' ג', וי"ד א' ב'). כהיום הזה תגדול ארץ פרם כמדינה במדינת קויקאזיען וארץ רוסלאנד, מזרחה במדינת הינראסטאן, נגדה בים החודי והפרסי (אנדאן אינדישע סעער אונד דען פערוישען סעערבווען) ומערכה בארץ חוגרטה (טורקיא).

פרת. פרת (אייפראט) הוא הנהר הגדול בחלק ארבעון, הנושא מההר ניפאט טעם במדינת ארמעניען, ויוסף בתוך ההר טוירוס וההר קויקאזוס, בתוך מדינות ארם נהרים (מעזאפאטאמיען) ובכל (איראק באבעלי), ונזבל בים הפרסי (אזרדען פערוישען סעערבווען). הנהר הזה היה נגד ארץ ישראל מזרחה (ראשית ט"ו י"ח, דברים א' ז', י"א כ"ד, יהושע א' ד', דברי הימים א' ה' ט', י"ח ג', דברי הימים ב' ל"ה כ').

צרדחה. צרדחה או צרחן היתה עיר סמוכה להעיר יודעאל (ראה למעלה מזה במלה הזאת), וביניה ובין העיר סוכות ינק המלך שלמה כלים לבית ה' (דברי הימים ב' ד' י"ז, מלכים א' ד' י"ב, ז' ע"ו).

צרעה. עיר בחלק שנת יהודה (יהושע ט"ו ל"ג), ואותה בנה המלך רחבעם למגור (דברי הימים י"ח י"ד). וגם היתה עיר אחרת, נקראת בשם צרעה, בחלק שנת דן על כנחל שורק, ובה נולד ואנלה נקבר שמשון הגבור (יהושע י"ט מ"א, סופטים י"ג ב' כ"ה, ט"ז ל"א, י"ח ב' י"א).

קדרון. קדרון היה עמק בין ירושלים והר הזוחים, והיה סוכנת את כל העיר מזרחה, ונעמק הזה כולו נחל קדרון, ונמיתו השליכו מלכי יהודה

פתח דברים

יהודה הנדיקים, אסא, חוקיהו, ויאשיהו, את עפר האילים, אשר שרפו באש (שמואל ב' ט"ו כ"ג, מלכים א' ב' ל"ז, ט"ו י"ג, מלכים ב' כ"ג ד' ו"ו, דברי הימים ב' ט"ו ט"ז, כ"ט ט"ז, למ"ד י"ד).

רמה. כן נקראו ערים רבות בארץ ישראל, על עמדתן על הרים, במקומות גבוהים, והעיר רמה, הנזכרת בספר דברי הימים ב', היתה על הר אפרים, ואותה בנה בעשא, מלך ישראל, לנלתיית יואל ונא לאסא, מלך יהודה (שופטים י"ט, י"ג, מלכים א' ט"ו י"ז כ"א כ"ב, דברי הימים ב' ט"ז א' ה' ו"ו).

רמות גלעד. היתה עיר מקלט הרוח על הר הגלעד, מעבר לירדן בחלק שנת גר, נפונה מזרחה לירושלים (דברים ד' מ"ג, יהושע כ"ט, כ"א ל"ו, דברי הימים א' ו' ס"ה). אצל העיר הזאת נלחמו מלכי ישראל ויהודה עם מלכי ארם (דברי הימים ב' פרשה י"ח וכ"ב, מלכים א' פרשה כ"ב, מלכים ב' פרשה ס' וט').

שבא. שבא (ישעיהו ס"ד ו"ו, ירמיהו ו"ו כ', יחזקאל כ"ז כ"ב) היא מדינה בחלק הדרומי מארץ ערב המאושרת (איים זירליכען טהיילע דעס גליקס ליבען אראביענס), על הים האדום (אם ראטהען סעערע) והמדינה הזאת נקראה נמי קדם שבא (זאבעא) על שם שבא, בן יקסן (ראשית יו"ד כ"ו כ"ח), כי יקסן הוא אבני הערביים כנודע, וכהיום הזה יקראוה הערביים אל יעמין, שהוא בלשון עבר: הימין, כי היא לצד דרום, שהוא הצד הימין (ראה מה שכתנתי במבוא לספר דברי הימים א' במלת ארם). מלכת שבא באה ירושלים, לנסות את שלמה מלך ישראל, בחידות (דברי הימים ב' פרשה ט', מלכים א' פרשה יו"ד).

שוכו. שוכו או שוכה היתה עיר בחלק שנת יהודה בשפלה, ענה מערבה לירושלים (יהושע ט"ז ל"ה, מלכים א' ד' יו"ד, דברי הימים ב' כ"ח י"ח). אצל העיר הזאת המית דוד את גלית הפלשתי (שמואל א' י"ז א'), והמלך רחבעם בנה אותה למחור (דברי הימים ב' י"א ז'). ועוד היתה עיר, ושמה שוכה, בחלק שנת יהודה נהר (יהושע ט"ו מ"ח).

שומרון. היא העיר הגדולה והיפה בחלק שנת אפרים, נפונה לירושלים, ואותה בנה עמרי, מלך ישראל, על ההר הנעים, אשר קנה מאת אוש עשיר, ושמו שמר, וקראה שומרון על שם שמר, אדוני ההר (מלכים א' ט"ז כ"ד), ועשה אותה עיר מלוכה למלכי ישראל (מלכים א' כ"א י"ח, מלכים ב' א' ב' ג', דברי הימים ב' י"ח ב' ט', כ"ב ט', כ"ה י"ג, כ"ח ט"ו ט"ז). על שם העיר המפוראה הזאת נקרא כל חבל הארץ סביבה (בין ארץ הגליל ליהודה, נפונה להר עיבל, ונגנה להר גלבוע): שומרון (מלכים א' י"ג ל"ב, עמוס ג' ט', ד' א', ו"ו א'). שלמנאסר, מלך אשור, לכד את שומרון והסריבה (מלכים ב' י"ז ג' ו"ו), ואחרי כן כננתה שנית, והורדום (הערצאדעס) הגדול הגדיל וייפה אותה, וקראה זעבאסטע על שם הקיסר אויגוסטוס, הנקרא בלשון יון: זעבאסטאס.

תדמור. את העיר הזאת בנה המלך שלמה (דברי הימים ב' ס' ד', מלכים א' ט"ו י"ח), והיא היתה אחת מהערים המהודרות והמפוראות בארץ המזרח, ועל שם התמרים הרבים, אשר גדלו סביבה, נקראה בשם תדמור או תמור (לפי הכתיב במלכים במקום הנזכר), שהוא נגזר ממלת תמר, וטעמו: עיר התמרים, וכן קראוה הרומיים בשם פאלמירא, שהוא נגזר מהמלה הרומית פאלמא (פאלמע, פאלמי כוים), וטעמו: פאלמענשטאדט. ועוד נשארו כהיום הזה חרבות העיר הזאת, ונקראות: דיא רואינען פאן פאלמירא. ולדעת קצת העיר תדמור היא העיר תמר, הנזכרת ביחזקאל (מ"ז י"ט).

תמנה. תמנה, תמנחה, תמנת סרח או תמנת חרם היתה עיר נהר אפרים, על גבול שנת יהודה ושנת רן, נפונה מערבה לירושלים, וניתנה לנחלה ליהושע, בן נון, אשר נקרא שם (יהושע ע"ו יו"ד ג' ז', י"ט מ"ג ט"ן, כ"ד למ"ד).
עו פפיס

(פתח דברים)

זופטים ב' ט') מן העיר חמנחה לקח שמשון הגבור אשה , וזיכע כפיר אריות
בכרמיה (זופטים פרטה י"ד) , והפלשחים לכרו את העיר הזאת בימי אחז , מלך
יהודה (דברי הימים ב' כ"ט י"ח) , ואותה קיזק באבידעם , שר נבא היונים , בימי
החשמונאים (1. בוך דער טאקקאבעער , קאפיטעל 9. פערז 50 .)

תקוע . תקוע (ירמיהו ו' א' , דברי הימים א' ב' כ"ד , ד' ה') היתה עיר בין בית
לחם ובין ירושלים , ובמדבר הסמוך לה , ונקרא על שמה , נכח יהושפט ,
מלך יהודה , את בני מואב ובני עמון (דברי הימים ב' כ"כ') . מן העיר הזאת היתה
האשה החכמה , אשר נקשה מהמלך דוד , להשיב את אבשלום בנו ירושלימה (סמאל ב'
י"ד ב' וגו' , ובה נולד (אוישב) עמוס הנביא (עמוס א' א') , ואותה בנה המלך רחבעם
למנזר (דברי הימים ב' י"א ו') .

תרשיש . תרשיש (ירמיהו יו"ד ט' , יחזקאל כ"ז י"ב) היא ארץ טובה , אשר
נמצא בה נימים הקדמונים כסף וזהב עד מאוד , והיא על חוף הים
האמזעי (יצמיהו כ"ג א' ו') , אשר ישבו שם בני תרשיש , בן יון , בן יפת (ראשית
י"ד ב' ד') , ונקראת כהיום הזה שפאניען על שם השפנים (קאנינבען) , אשר היו
בה לרוב , וכן קראה קצת הסופרים הרומיים : קאנינבענלאַנד . ולדעת קצת תרשיש
הוא שם החוף והעיר טארטעסוס על הנהר בעליטיס (קוואראלקוויוויר) . למלך
שלטה היו אניות תרשיש (שפאנישע שיפֿע) , ויהושפט , מלך יהודה , ואחזיהו ,
מלך ישראל , עשו אניות , ללכת תרשישה (דברי הימים ב' ט' כ"א , מלכים א' יו"ד
כ"ב , דברי הימים ב' כ' ל"ו ל"ז , מלכים א' כ"ב מ"ט) .

הן אלה הלימודים , אשר שמתי לפניך , קורא נעים ! להניח את דברי הכופר הקדוש
בספר הזה , ומעתי אלק לדרכי , לתרגם ולבאר את מקראי הקודש האלה כפי שכלי
הדל , וה' הטוב יורני דעת , וינחני במעגלי דק למען שמו .

פירר , בחודש אדר ה' תקפ"ב לב"ע .
דוד אַטטענואָסער .